

Senā Grieķija

(sengrieķu kultūras mantojums)

Sengrieķu kultūras mantojums :

Grieķu kultūra tiek uzskatīta par Rietumu kultūras saknēm, jo tieši šeit radušās daudzas kultūrparādības, kuras ir aktuālas arī mūsdienās.

Senajā Grieķijā radās pirmā demokrātija pasaulē, kas mūsdienās vēl joprojām tiek uzskatīta par vienu no svarīgākajām attīstītās pasaules pazīmēm. Tomēr tā mazliet atšķiras no mūsdienu demokrātijas, jo tajos laikos visi cilvēki balsoja par lēmumiem (Katram bija tiesības ne tikai tautas sapulcē, bet arī tirgus laukumā vai uz teātra skatuves paust savu viedokli jebkurā jautājumā. Vēl saistībā ar valsti, radās zvērināto tiesa un sāka ieviest likumus), bet mūsdienās cilvēki balso par pārstāvjiem, kas veiks lēmumus savā starpā.

Senajā Grieķijā radās alfabēts, dzeja, eposi, proza, teātris, olimpiskās spēles, filozofija, zinātnes, pirmās teorijas estētikā, arhitektūra, pilsētbūvniecība, tēlniecība un glezniecība.

Antīkās mitoloģijas sižeti un tēli Eiropas mākslā saglabājušies arī pēc grieķu kultūras izzušanas

Slavenākie filosofi:

- **Demokrīts** - izveidoja atomu teoriju.
- **Sokrāts** - interesēja cilvēks, viņa tikumība un iekšējā brīvība
- **Heraklīts** - uzskatīja, ka dabā notiek nemitīgas pārmaiņas

Izcilākie zinātnieki:

- **Eiklīds**- sengrieķu matemātiķis. Aleksandrijā izveidoja matemātikas skolu
- **Pitagors**- sengrieķu filozofs, matemātiķis.
- **Hipokrāts**- ārsts.
- **Arhimēds**- zinātnieks. Slavens ir viņa Arhimēda likums (*Arhimēda likums apgalvo, ka cēlējspēka stiprums ir proporcionāls ķermeņa izspiestā šķidruma masai un tā virziens ir pretējs smaguma spēka virzienam*)

Grieķu cilmes internacionālismi :

agronoms, analīze, aritmētika, bibliotēka, demokrātija, drāma, ekonomika, filozofija, fizika, fonētika, gramatika, harmonija, komēdija, koris, kritika, leksika, lirika, loģika, matemātika, morfoloģija, orgāns, orķestris, poēma, politika, simbols, sintakse, taktika, teātris, tehnika, teorija, traģēdija, utopija, zona

- pitagorieši par visu lietu pamatu uzskatīja skaitli un ar skaitļu proporcijām “izmērīja” visu pasauli, atklājot tajā likumsakarības, kas pakļaujas matemātiskam aprēķinam. Viņi pasludināja skaitli par harmonijas dvēseli un līdz ar to radīja pirmo estētikas teoriju. Pitagorieši arī izstrādāja pirmo mācību par mūzikas harmoniju.
- vārda **kovsmoš** etimoloģija – vispirms tas ir “rotājums”, “tērps”, skaistums”, “kārtība” un tikai pēc tam “pasaule”. Tas nozīmē, ka visaugstākais mākslas darbs ir pats kosmos, jo viņā vispilnīgāk realizējas kārtība un harmonija.

Mitoloģija

Pirmatnējie dievi: Erots, Gaja, Haoss, Nikte, Reja, Tartars, Titāni, Urāns.

Pēc Zevas uzvaras pār veco dievu paaudzi savu mājokli Zevs ierīko Olimpa kalnā.

Olimpa kalns ir visu dievu mītne. Vadošo trešo dievu paaudzi grieķi sauc par olimpiešiem. Grieķu dievi ir līdzīgi cilvēkiem un vienīgā atšķirība - **tie ir nemirstīgi**.

Olimpa dievi: Zevs, Hēra, Poseidons, Aīds, Dēmetra, Atēna, Afrodīte, Dionīss, Hēfaists, Artemīda, Arejs, Hestija, Hermejs.

Mītiskas būtnes: Ciklopi, Driādas, Giganti, Gorgonas, Haribda, Harpijas, Hidra, Himēra, Kentauri, Kerbers, Lamija, Mīnotauri, Mūzas, Nimfas, Pegazs, Satīri, Sfinksa, Silēni, Sirēnas, Skilla.

Mytikas: augstākā virsotne 2917,727 m

Pirmatnējie dievi

Gaja-Zeme

Tartars-Bezdibenis

Urāns-Debesis

Nikte-Nakts

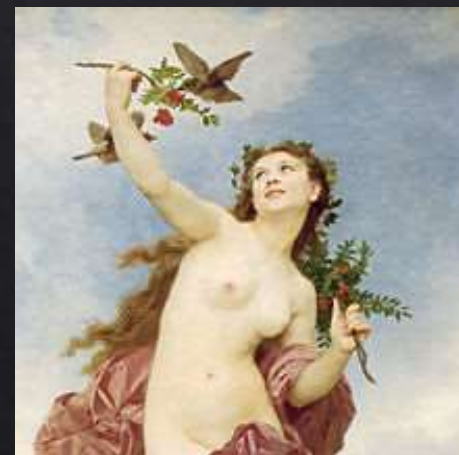
Erots-Milestiba

Krons-Zeva tēvs

Reja-Zeva māte

Hēmera-Diena

Olimpa dievi

Zevs - Dievu panteona pavēlnieks, valda pār zemi un debesīm.

Poseidons - valda pār jūru.

Aīds - Mirušo valstības pavēlnieks.

Artemīda - medību dieviete.

Hēra - laulības un ģimenes aizgādne, tikuma uzraudzītāja.

Dēmetra - auglības un zemkopības dieviete.

Atēna — gudrības, taisnības kara dieviete.

Afrodīte - mīlas un skaistuma dieviete.

Olimpa dievi

Hēfaists - uguns un amatniecības nozaru dievs.

Dionīs - ir auglības un vīnkopības dievs.

Hestija - bija saimes labklājības un miera aizbildne.

Hermejs - ganu, ceļu un tirgoņu aizbildnis, dievu vēstnesis.

Arejs - kara dievs.

Apollons - saules un gara gaismas, mākslas, mūzikas un gudrības dievs.

Mītiskas būtnes

Ciklopi

Hidra

Himēra

Harpijas

Driādas

Lamijas-jaunekļu
pavedinātājas unpazudinātājas

Mīnotaurs

Kentaurs

Mītiskas būtnes

Sfinksa

Pegazs

Cerbers

Haribda

Satīri

Gorgonas

Nimfas

Sirēnas

POLIS

ACROPOLIS

It was the
highest part
of the polis
(city).

HARBOUR

The polis (plural, poleis) was the ancient Greek city-state.
The polis was built near the sea.

Olimpiskās spēles

Grieķija ir olimpisko spēļu dzimtene. Antīkās Grieķijas filosofi ticēja, ka fiziskais skaistums, spēks un veselība ar vingrinājumu un sacīkšu palīdzību attīstītas, kā arī, apvienotas ar morālajām un garīgajām vērtībām, var radīt īsti pilnvērtīgu cilvēku.

Tās tika rīkotas par godu **Olimpijas Zevam**, jo viņš uzvarēja titānus.

Sporta spēles Olimpijā aizsākās **776. g.p.m.ē.**

Olimpiskās spēles notika 5 dienas. Sportisti sacentās kaili.

Sacensību sporta veidi: skriešana, diska mešana, šķēpa mešana, dūru cīņa, laušanās cīņa, kaujas ratu vadīšana, notika arī sacensības pieccīņā: skriešanā, tāllēkšanā, diska mešanā, šķēpa mešanā un cīņā.

Olimpiādes uzvarētāji saņēma olīvu zaru vai lauru vainagu. Sievietes kā skatītājas nedrīkstēja piedalīties, drīkstēja piedalīties tikai Demetras tempļa priesterienes.

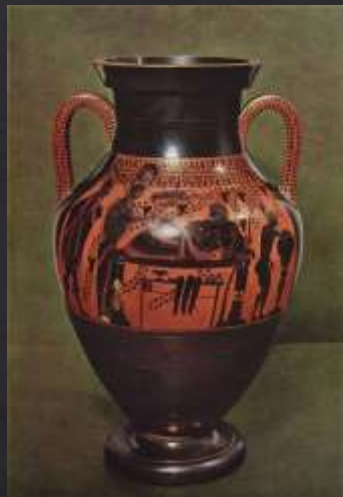
Keramika

- **Ģeometriskais stils** Šim stilam ir raksturīgi ģeometriski motīvi: zigzagi, līkloči, trijstūri, apli, pusapļi, šaha raksts, meandra, laužtas un liektas līnijas.
- **Tepiķu jeb orientālais stils** Ornamentu veidoja austrumu stila elementi: lotoss, palmetes, pinums, spirāles, volūtas. Starp ornamentiem joslās tika atveidoti fantastiski dzīvnieki (lauvas, putni, kas tur knābī zivi vai čūsku, sfinksas).
- **Melnfigūru stils.** Uz iesarkana māla fona uzvilka zīmējuma kontūras un noklāja cilvēka siluetu ar melnu laku. Tad ieskrāpēja matus, acis, apģērba krokas. Trauka pārēja virsma palika dabīgā māla krāsā.
- **Sarkanfigūru stils.** Trauka virsma tika noklāta ar melnu vai tumši brūnu laku, bet sarkanīgā māla krāsā palika tikai figūras, kuru detaļas iezīmēja ar melnas lakas līniju.
- **Hellēnisma perioda.** sākās parādīties metāla trauki (zelts, sudrabs, bronza, dzelzs) Traukus klāja grezni, izsmalcināti augu ornamentu. Gar trauka augšmalu stiepās cilņu joslas ar ainām no dzīves.

Trauku formas:

Krāteris – zvanveida forma ar platu virsmalu. Trauks kalpoja vīna un ūdens sajaukšanai.

Amfora – olveida trauks ar šauru kaklu. Vīna un eļļas glabāšanai.

Oinohoja – olveida trauks ar vienu osu un kaklu. Izmantots vīna liešanai.

Hidrija – trīsosu trauks ar šauru kaklu. Ūdens pārvešanai.

Lekits – šaurs, slaidis trauks smaržvielām, eļļai. Paredzēts apbedīšanas rituāliem

Kiliks – zems, lēzens trauks ar divām osām. Rotājums no iekšpusēs. Vīna dzeramtrauks.

Kiats – mazs trauks vīna pasmelšanai.

Tēlniecība

- **Arhaiskais periods:** Sākotnēji skulptūru pozas bija sastingušas. Pirmie skulpturālie pamattipi - **kora** (apģērbta jaunava) un **kuross** (kails jauneklis).
- **Klasiskais periods:** Tēlnieki sāka atveidot cilvēku proporcionāli, atveidot cilvēku kustībā. Strādā slaveni mākslinieki
- **Hellēnisma periods:** Tēlniecības darbos dominē brāzmainas kustības, nemiers.

Kuross un kora

“Dorifors”

Polikleita skulptūra,
kurš izstrādāja cilvēka
proporciju kanonus.

- vīrieša galvas lielumam jābūt 1/7 no visa auguma
- sejai un rokās delnai - 1/10 no visa auguma;
- ideāli pareizas galvas profilam jābūt kvadrātam;
- pieres un deguna līnijai jābūt taisnai.

Olimpijas Zevs

Fīdija skulptūra
(17 m augsts. Ir viens
no 7 pasaules
brīnumiem, kas nav
saglabāties),

Partenona

Atēna (5.gs.p.m.ē.)
Fīdija skulptūra

Laokoons un

viņa dēli
Agesandrs,
Atenodors un
Polidors

Arhitektūra

Polisu veidošanās rezultātā tapa pilsētas ar reliģiskām kulta celtnēm - **tempļiem** (dievu mājokļi). Klasiskais templis-taisnstūrveida ēka ar divslīpņu jumtu-**peripters**.

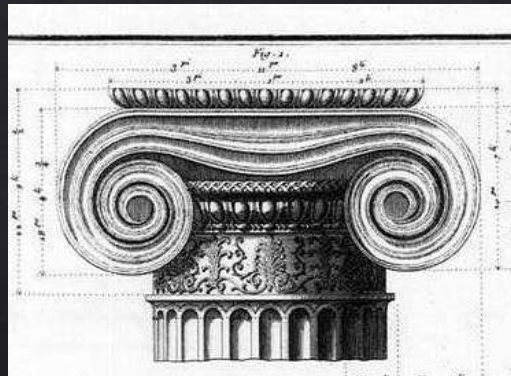
Tika izstrādāti arhitektūras kanoni, kas izriet no balsta elementiem – kolonnas un pārseguma(antablementa).

Šo sistēmu sauc par **orderi**:

Orderis sastāv no: balsta un pārseguma

Doriskais orderis

Joniskais orderis

Korintiskais orderis

- Frontons

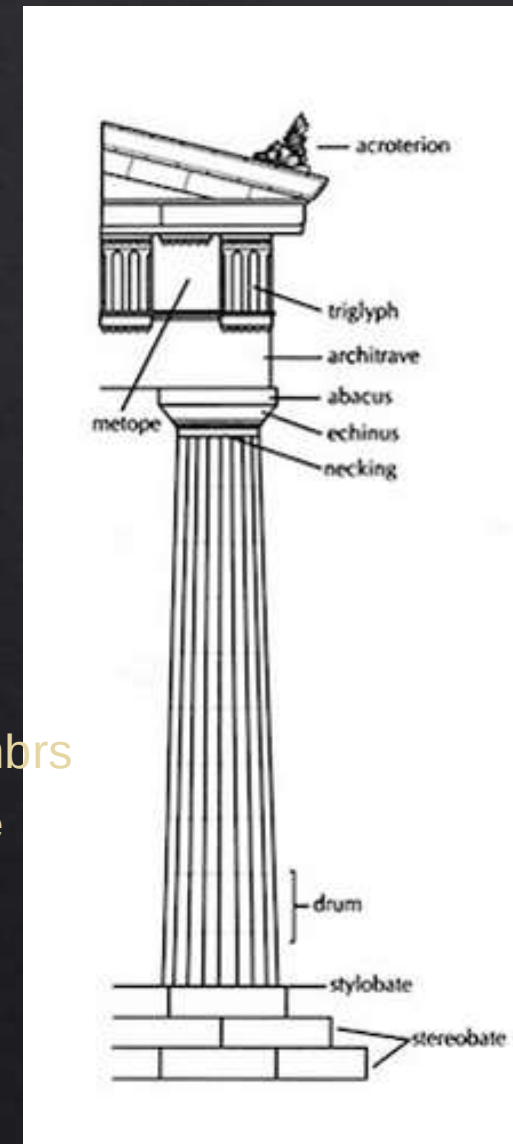
Antablements

- Dzega
- Frīze
- Arhitrāvs

Kolonna

- Kapitelis
- Kolonnas stumbrs
- Kolonnas bāze

Stereobats

Epidauras senais teātris ir teātris Grieķijas pilsētā Epidaurā, kas atrodas sengrieķu medicīnas dievam Asklēpijam veltītās svētnīcas dienvidaustrumu galā. Teātris tika uzcelts starp 340. un 330. gadiem pr.Kr. Kinortio kalna ziemeļrietumu nogāzē. Pēc Pausānija datiem tā autors ir Poliklets Jaunākais no Argosas. Tas tiek uzskatīts par akustikas un estētikas ziņā perfektāko sengrieķu teātri. Savas izcilās arhitektūras un estētikas dēļ teātris tika iekļauts UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā. 1988. gadā kopā ar Asklēpija templi.

<https://www.youtube.com/watch?v=PswU6wjhPnk>

Antīkais Teātris tika celts Epidauras Asklepiona apmeklētāju izklaidei. Tika uzskatīts, ka teātris labvēlīgi iespaido pacientu psihisko un fizisko veselību. Senais teātris ietilpināja līdz 14 000 skatītāju un bija sadalīts divas daļās: 21 rinda bija parastajiem apmeklētājiem, bet 34 apakšējās rindas priekš aristokrātiem.

Arhitektūras objekti

Atēnu Akropole, kas pacēlās 156 m virs jūras līmeņa, ko aptver mūris.

Arhitektūras un tēlniecības pieminekļi Atēnu Akropolē: Nikes templis, Pinakotēka (gleznu glabātuve), Propileji, Atēnas skulptūra, **Partenons** 447.-438.g.p.ē. (Doriskais ordenis), Erehteijons (portiks ar kariatīdēm), Atēnas ziedoklis.

Partenons - grieķu dievietei Atēnai celts templis Atēnās. Tas tika celts 5.gs pirms mūsu ēras. Šis ir viens no visnozīmīgākajiem kultūras pieminekļiem, kas ir labi saglabāties no Klasiskās Grieķijas laikiem.

Partenons joprojām simbolizē Seno Grieķiju un Atēnu demokrātiju

Erehteijona portiks (4.gs.p.m.ē.). - templis veltīts Poseidonam un Atēnai. Sievietes svētkos par godu dievietei Artemīdai dejoja reliģiskas dejas ar groziem uz galvas. Pazīstamākās antīkā laika kariatīdes atrodas Erehteijona portikā

Arhitektūras objekti

Aleksandrijas bāka. 3. gs. p. m. ē.. 117 m augsta celtne. Konstruēta no trim marmora torņiem. Pirmajam tornim bija taisnstūra forma, otrajam bija astoņstūra forma, trešajam bija cilindriskā forma ar konusveida jumtu, kura smailē stāvēja Zevas statuja. Iekšā bija spirālveida kāpnes.

Artemīdas templis Efesā (6.gs.p.m.ē.). (Joniskais orderis). Tempļis bija 114 m garš un 55 m plats. Tempļa iekšpusē bija milzīga 15 m augsta Artemīdas statuja.

- **Mauzolejs Halikarnāsā** 4.gs. p. m. ē. (kapenes Karijas valdniekam Mausolam). 43 m augsta pakāpveida celtne ar joniska ordeņa kolonnādi un piramidālu jumtu. Rotāts ar skulptūrām. 15.gs. sagruva zemestrīcē

Senā Roma

Kultūras ietekme

Senās Romas ietekme ir jūtama arī mūsdienās. Tā ietekmēja mākslu, arhitektūru, valodu un likumus.

Vislielākā ietekme ir Rietumu pasaulē, jo senā Roma ir Eiropas pirmsākums. Ļoti daudzas valodas Rietumu pasaulē var atrast saknes latīņu valodā, no alfabēta kas tiek lietots, līdz veseliem vārdiem. Daudzi no pasaulē slavenākajiem autoriem atrada iedvesmu lasot Senās Romas literatūras darbus, ieskaitot Miltonu, Danti un Šekspīru.

Daudzas tehnoloģijas un arhitektūras paņēmieni sākās vai tika papildinātas šajā laikā, lieli akvedukti un plaši ceļu tīkli. Izmantoja ūdeni lai darbinātu dzirnavas un raktuves. Lauksaimniecības paņēmieni un rīki, kas tiek izmantoti mūsdienās, kā ražas rotācija, irigācija, sēklu izvēle un apmēslošana. Augsnes un klimata izpēte un ,kā tas ietekmē ražu, kas padarīja lauksaimniecību daudz efektīvāku.

Daudzas valstis balstīja savas tieslietu sistēmas uz Senās Romas sistēmas pamata, tomēr tai bija daudz skarbāki sodi. Par piemēru mēs vēl joprojām izmantojam iepriekšējo uzklauššanu tiesā, kur tiesnesis spriež vai tiesas lietai ir pamatota. Tad tiek meklēti pierādījumi un liecinieki, tāpat kā Senās Romas iemītniekiem.

Reliģija

Romieši bija pārņēmuši dievus no dažādām kultūrām (ap 30 000 dievu). **Daudzdievība – politeisms.**

Pazīstamākie dievi tika pārņemti no grieķu dievu panteona: Arejs - Marss, Afrodīte – Venera, Apollons – Fēbs, Artemīda – Diāna, Atēna – Minerva, Dēmetra – Cerera, Dionīss – Bakhs, Hēfaists – Vulkāns, Hēra – Jūnona, Hermejs – Merkurs, Hestija – Vesta, Poseidons – Neptūns, Zevs – Jupiters

Divi reliģiskie kultī:

- Vestas kults – svētā uguns sargāšana,
- Laru kults – cieņa pret mirušiem gariem. Penāti – mājas gari.

Mūsu ēras sākumā Romā sāka izplatīties **kristietība**.

313. gadā imperators Konstantīns pasludināja kristietību par līdztiesīgu reliģiju citu reliģiju vidū.

395. gadā imperators Teodosija kristietību pasludināja par vienīgo oficiālo valsts reliģiju. Viendievība – **monoteisms**

Populārākie Dievi

Marss – Kara dievs

Venera – mīlestības un skaistuma dieviete

Diāna- medniecības, mēness un dzimstības dieviete

Minerva- gudrības, maģijas, medicīnas, amatu un mākslas dieviete

Vulkāns - uguns un vulkānu dievs

Neptūns – jūras dievs

Populārākie Dievi

Jupiters –Dievu valdnieks

Jūnona – debesu dieviete

Fūrijas – sirdsapziņas un atriebības dievietes

Merkurs - tirgotāju, zagļu un ceļotāju aizbildnis

Fortūna – Veiksmes dieviete

Saturns – Laika dievs

Romiešu sadzīve un izklaides

Seno romiešu **termas** bija kā veselas pilsētas, kur atradās praktiski viss, ko varēja ievajadzēties cienījamam pilsētniekam. Bez pirts telpām – baseiniem ar karstu un aukstu ūdeni, tepidārijiem (svīšanas telpa) ar sausu un mitru gaisu, masāžas telpām - pirts kompleksā ietilpa arī vingrošanas zāles, stadioni, laukumi sporta sacensībām, maltītes zāles, bibliotēkas. Tiecoties pēc miesas tīrības, romieši neaizmirsā par dvēseli, tādā veidā sasniedzot miesas un dvēseles harmoniju. Šādā kompleksā varēja pavadīt veselas dienas. Vidusmēra pirtī vienlaicīgi varēja uzturēties ap 2500 cilvēku.

Milzīgu popularitāti romiešu vidū ieguva **gladiatoru cīņas**. Par gladiatoriem tapa vergi, spēcīgākie no karagūstekņiem, kā arī notiesātie. Cīņām viņi tika sagatavoti gladiatoru skolās, nāvei nolemto apmācīšana bija ienesīgs bizness. Nāvēssoda mākslinieciskajam ietērpam vajadzēja radīt dramatisku efektu un atstāt iespaidu uz skatītāju. Viss atbilda romiešu tikumiem, un cilvēka dzīvība viņiem nebija īpaši svēta.

Romiešu sadzīve un izklaides

Cirks bija tā vieta, kura varēja uzņemt visplašākās tautas masas, tādēļ visi pulcējās še, lai noskatītos gan zirgu skriešanās, gan kaujas ratu braukšanas sacīkstes.

Termās ne tikai mazgājās, bet arī veda pārrunas, zīmēja, lasīja dzeju, dziedāja un rīkoja dzīres. Pirts tuvumā bija masāžas telpas, laukumi fiziskiem vingrojumiem un sporta sacensībām, bibliotēkas. Bagātie romieši pirti apmeklēja divas reizes dienā.

Teātra mākslas attīstību Romā ietekmēja sengrieķu teātra tradīcijas. Arī pirmie dramaturgi bija grieķu izcelsmes. Tiesa, atšķirībā no grieķu izrādēm, kur skatītāju acu priekšā nekad nevienu nenogalināja, romieši šim nolūkam izmantoja uz nāvi notiesātos.

Politiskā kultūra un oratori

Senās Romas oratori kopēja un modificēja Senās Grieķijas runas tehnikas. Iedzīvotājiem vajadzēja pašiem sevi aizstāvēt tiesā, jo vēl netika izmantoti advokāti. Visi, kuri velējās gūt panākumus tiesās, politikā vai sociālajā dzīvē, mācījās apgūt publisko **runāšanu-oratora mākslu**.

Bija attīstīta vesela kultūra ap šo prasmju mācīšanu un apgūšanu. Daži mācīja apgūt plašu zināšanu loki, citi vairāk fokusējās uz humoru, vai ietekmēt cilvēku emocijas vai novirzīt cilvēkus no galvenās tēmas.

Romas laikos šīs prasmes kļuva mazāk izmantotas politikā un vairāk izklaides nozarē. Slaveni oratori kļuva par slavenībām Senajā Romā un palika bagāti un ievērojami sabiedrības locekļi.

Latīņu stils bija populārs līdz pat 20. gadsimtam, kad krāšņo runāšanu aizstāja daudz vienkāršāks runāšanas veids. Šīs izmaiņas varētu būt saistītas ar zinātniskās metodes izplatību un popularitāti.

Arhitektūra

Kolizejs - amfiteātris Romā. Celts 75. – 80.g. m.ē. izmantotas arkas un velves. Arēnai ir elipsveida forma. 1.stāvā ir doriskas kolonnas, 2.st. - joniskās kolonnas un 3.st. - korintiskās kolonnas. Līdz mūsdienām saglabājušās Kolizeja drupas.

Akvedukts un tilts (ūdensvads). tas tika pacelts augstās akmens arkādēs, kuras, viena virs otras novietotas, veidoja pat trīs stāvus.

Panteons – visu dievu templis. Apaļa celtne ar kupolu, ieeju rotā svinīgs portiks ar 16 kolonnām. Kupola diametrs ir 43,5 m un vidū ir apaļš, gandrīz 10 m caurums, kas kalpo par gaismas avotu.

Arhitektūra

Termas – sabiedriskās pirtis. Termās bija ģērbtuves, karstās pirtis, baseins ar siltu un aukstu ūdeni, sporta zāle u. c..

Forumi - tirgus laukumi, sabiedriskās dzīves centrs, kurā atradās tempļi, pārvaldes institūciju ēkas, triumfa arkas.

Bazilika - tiesas sēžu ēka. Iekšpusē kolonnu rindas taisnstūra telpu sadalīja 3 jomos. Viduslaikos kristieši uz baziliku pamata izveidoja savus dievnamus

Insula – daudzdzīvokļu māja

Tika būvēti **ceļi**, kas savienotu Romu ar tās provincēm. Ceļu biezums bija 1 m. („Visi ceļi ved uz Romu”.)

Prezentāciju sākotnēji sagatavoja: Janis Zeps

Laboja un pārveidoja DV☺